

Kocaeli **ilahiyat** Dergisi

ISSN: 2564-677X

Kocaeli Theology Journal

KADININ MAHREMSİZ YOLCULUĞUNUN FIKHÎ YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSMENT OF WOMEN WHO TRAVEL WITHOUT A MALE RELATIVE ACCORDING TO ISLAMIC LAWS

Üveys ATEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölümü İslâm Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye,

e-mail: uates@fsm.edu.tr,

orcid.org/0000-0002-5128-9751

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 04 Mayıs 2020/ 04 May 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 15 Haziran 2020 / 15 June 2020

Yayın Tarihi / Published: 25 Haziran 2020/ 25 June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June 2020

Cilt / Volume: 4 Sayı / Issue: 1 Sayfa / Pages: **197-234**

Öz

Bu çalışmada, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinin ortaya koyduğu, kadının yanında kocası veya mahrem bir yakını olmadan yolculuk yapmasına yönelik yasak ele alınmış ve günümüzün sunduğu ulaşım imkânları da göz önünde bulundurularak bu yasağın nasıl anlaşılması gerektiği irdelenmiştir. Bu doğrultuda önce mahremsiz yolculuk yasağının geçtiği hadisler muhtelif rivayetleriyle birlikte zikredilmiş, daha sonra hem geçmiş dönem fakihlerinin bu konudaki icthadları hem de günümüz fıkhî bilgileri ve araştırmacılarının konuyla ilgili görüş ve yaklaşımları incelenmiştir. Yolculukların ciddi zorluk ve tehlikeleri barındırdığı, yolculuk imkânlarının oldukça kısıtlı olduğu geçmiş dönemlerde fakihlerin çoğunluğu kadının mahremsiz yolculuğunun caiz olmadığı yönünde icthadda bulunmuştur. Bununla birlikte fukahâ bu yasaklamayı mutlak bir hüküm olarak görmemiş, yapılan yolculuğun mesafesi ve amacına göre bazı kayıtlarla sınırlandırmıştır.

Ulaşım vasıta ve koşullarının çok geliştiği, buna bağlı olarak eski dönem yolculuklarındaki tehlike ve risklere maruz kalmadan güven içinde yolculuk yapma imkânlarının oluştuğu günümüzde ise, birçok fakih ve akademisyen mahremsiz yolculuk yasağının kadını korumaya yönelik bir tedbir olarak konulduğunu, dolayısıyla kadının güvenliği açısından tehlike içeren yolculuklarla sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Çağdaş İslam hukukçularından bazıları ise bu görüşe karşı çıkmış ve çeşitli yönlerden itiraz ve tenkitlerini yöneltmişlerdir. Bu farklı görüşlerin ve gerekçelerinin analiz edildiği bu çalışmada, mahremsiz yolculuk yasağının illetinin güvenlik tehlikesi olarak tespit edilmesinin isabetli olacağı gerekçeleriyle izah edilmekte ve güvenlik esası çerçevesinde kadının günümüz modern ulaşım araçlarıyla yolculuk yapmasının hükmüyle ilgili kısıtlar belirlenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Mahrem, Yolculuk, Fikhî Hüküm, İlet, Güvenlik Tehlikesi.

Abstract

In this study, The prohibition before women to travel without her husband or any male relative as specified by sayings of the Prophet Muhammad (peace be upon him) has been addressed and how this prohibition should be understood by taking into consideration the transportation opportunities of today's world has been discussed. Accordingly, firstly the sayings including the prohibition to travel without any male relative or husband have been specified with other stories and then opinions of old Faqih's and opinions and approaches of Faqih's and researches of today's world have been reviewed. Most of the Faqih's decided that women must not travel without their husbands or male relatives under Islamic laws in the past periods when the trips had significant challenges and dangers and traveling opportunities were very limited. On the other hand, Faqih's did not consider this prohibition as absolute provision and limited the prohibition with some records based on the distance and purpose of the travel.

In today's world when transportation options and conditions have been well developed and opportunities to travel without being exposed to the dangers and risks of the past period have been created, various Faqih's and academicians have expressed that prohibition to travel without husband or male relatives were imposed as a precaution to protect women, and therefore, the prohibition is limited to the travels including dangers for safety of women. Some of the contemporary legal experts on Islamic law have objected to this approach and directed their objections and criticisms. In this study where these different opinions and justifications have been analyzed, it has been explained with the reasons that it would be appropriate to determine the reason of prohibition of travel without husband or male relatives as security hazard, and criteria regarding the provision of women traveling by modern transportation vehicles of today's world are tried to be specified within the framework of security principle.

Key Words: Woman, Husband or Male Relative, Islamic Provision, Reason, Security Hazard

GİRİŞ

Kadının yanında kocası veya mahrem bir yakını olmadan yolculuk yapması meselesi, fikhî bir problem olarak ilk dönemlerden bugüne üzerinde durulmuş bir mevzudur. Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından belli mesafeyi aşan yerlere yanlarında eşleri veya mahrem¹ yakınları bulunmaksızın yolculuk yapmaları kadınlara yasaklanmıştır. Bu yasağı ifade eden hadisleri referans alan fikh mezheplerinde de, hac yolculuğu dışında kadının mahremsiz olarak belli uzunluktaki yolculuklara çıkmasının caiz olmadığı görüşü hâkimdir. Ancak hadisin muhtelif rivayetlerinde, yasaklanan yolculuğun mesafesiyle ilgili birbirinden farklı ifadeler geçtiğinden bu konuda fakihler arasında görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Öte yandan kadının mahremsiz yolculuğuyla ilgili hadislerde yer alan yasaklama, ibadet ile ilgili olmadığından taabbudî² değil muallal/ma'kûlû'l-ma'nâ³ bir hükümdür. Bu noktadan hareket eden bazı muasır İslam hukukçuları, bu hükmün kadını seferde maruz kalabileceği tehlikelerden korumak amacıyla konulduğunu belirtmekte, buna bağlı olarak ulaşım alanında çok uzun mesafelere emniyet içinde ve kısa sürede yolculuk yapma imkânlarının olduğu günümüzde, güvenlik tehlikesi barındırmayan yolculukların söz konusu yasak kapsamında sayılmaması gerektiği yönünde kanaat ortaya koymaktadırlar. Bazı İslam hukukçuları ise mahremsiz yolculuk yasağını ifade eden hadislerin zahirine bağlı kalarak günümüz şartlarında dahi kadının mahremsiz yolculuğuna cevaz vermemektedirler.

- 1 Mahrem fikhi bir terim olarak, yakınlıktan dolayı nikâhı haram olan kimse demektir. Kadına seferde eşlik edecek mahremden maksat, ona nikâhı ebedi olarak haram olan baba, oğul, amca, dayı vb. müslüman, akıllı ve ergin olan yakınıdır. (Bkz. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 3. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2010, “mahrem” md., s. 336, “mahrem fi'ssefer” md., s. 337.)
- 2 Taabbudî hüküm, gerekçesi (illeti, hikmeti) akılla kavranamayan hüküm demektir. Güneşin batışı ile akşam namazının vâcib olması, ön ya da arkadan çıkan bir şeyin abdesti bozması sebebiyle buraların değil de abdest organlarının yıkanmasının istenmesi, mestin altına değil de üstüne mesh edilmesi gibi. (Bkz. Erdoğan, *a.g.e.*, “ta'abbudî” md., s. 531.)
- 3 Ma'kûlû'l-ma'nâ hüküm, illeti, gerekçesi akılla kavranabilen, bu itibarla hakkında kıyas yürütülebilen hüküm demektir. (Bkz. Erdoğan, *a.g.e.*, “ma'kûlû'l-ma'nâ” md., s. 340.)

Bununla birlikte kadının yanında mahremi bulunmadan yolculuk yapmasının günümüzde yaygın bir ihtiyaç haline geldiği de bilinen bir gerçektir. Mesela bugün üniversite sınavını kazanan çok sayıda kız öğrenci yükseköğrenimini görmek için ailesiyle birlikte yaşadığı şehirden başka bir şehre yolculuk yapmak ve tahsili süresince bu şehirde ikamet etmek durumunda kalmaktadır. Yine söz gelimi öğretmen olup atandığı veya tayininin çıktığı şehre gitmek için yolculuk yapmak zorunda kalan pek çok hanım bulunmaktadır. Bütün bu ve benzeri durumlarda yolculuk yapması gereken hanımlara her zaman bir mahrem yakınlarının eşlik etmesi de mümkün olmayabilmektedir. Sosyal bir vakıa haline gelmiş bulunan bu durum, kadının mahremsiz yolculuğunun fikhî hükmüyle ilgili günümüz fıkıh bilginleri arasında ve akademik camiada yaşanan tartışmaları daha bir önemli kılmaktadır. Bu önemine binaen kadının mahremsiz yolculuğu meselesi fikhî yönüyle bu çalışmada konu edilmiştir.

Makalede öncelikle konu ile ilgili nakledilen hadisler taksim edilip muhtelif rivayetleriyle birlikte aktarılacaktır. Daha sonra fıkıh mezheplerinin bu konudaki yaklaşımları ele alınacaktır. Üçüncü aşamada ise konuyla ilgili farklı güncel yaklaşımlar aktarılıp değerlendirilecek ve kadının mahremsiz yolculuk yapmasının hükmüne dair ulaşılan netice ve kanaatler ortaya konulacaktır.

KADININ MAHREMSİZ YOLCULUĞU İLE İLGİLİ HADİSLER

Bu konu ile ilgili olarak rivayet edilen hadislerin büyük çoğunluğu kadının yanında eşi veya mahremi bulunmadan yolculuk yapmasını yasaklayıcı niteliktedir. Bu hadislerin bir kısmı belli bir süre ya da mesafe belirtmeksizin mutlak yasak ifade ederken, çoğunluğu ise belli bir mesafe veya süreyle kayıtlı yolculukları yasaklamaktadır. Yasağın mukayyed olduğu hadisler içerisinde yolculuk yapılması yasaklanan mesafeyle ilgili bir berîdden üç günü aşan mesafeye kadar birbirinden farklı ifadeler içeren rivayetler bulunmaktadır. Ayrıca bu rivayetlerin bir kısmında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hacca gitmek için dahi olsa kadının yalnız başına yolculuğa çıkmasına izin vermediği aktarılmaktadır. Kadının mahremsiz yolculuğunu yasaklayan bütün bu rivayetlerin yanında, bu yasağın esasen güvenlik tehlikesi gerekçesine dayandığına, bu tehlikenin ortadan kalktığı zamanlarda kadının mahremsiz yolculuk yapabileceğine işaret eden bazı hadisler de bulunmaktadır.

1.1. Süre veya Mesafeye Kayıtlmaksızın Kadının Mahremsiz Yolculuğunu Yasaklayan Hadisler

عن ابن عباس, قال: جاء أعرابي إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إني اكتتبتُ في غزوة كذا وكذا, وامرأتي حاجة, قال: «فارجع معها»

İbn Abbâs'tan şöyle aktardığı rivayet edildi: Bir bedevi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: *“Ben falan falan gazvelere yazıldım. Eşim ise hac yolculuğuna çıkmış durumdadır. (Ne yapmalıyım?)”* dedi. Allah Resûlü de: *“eşinin yanına dön”* buyurdu.⁴

عن أبي معبد, قال: سمعت ابن عباس, يقول: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يخطب يقول: «لا يخلون رجل بامرأة إلا ومعه ذو محرم, ولا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم», فقام رجل, فقال: يا رسول الله, إن امرأتي خرجت حاجة, وإني اكتتبتُ في غزوة كذا وكذا, قال: «انطلق فحج مع امرأتك»

Aynı hadisin farklı bir rivayetine göre ise Ebû Ma'bed İbn Abbâs'ın şöyle söylediğini duyduğunu aktarmaktadır: Hz. Peygamber'in hutbe okurken şöyle söylediğini duydum: *“Bir erkek yanında mahremi olmadan sakın bir kadınla tenhada yalnız kalmasın. Kadın mahremiyle birlikte olmadan yolculuğa çıkmasın.”* Bunun üzerine bir adam kalkıp: *“Ey Allah'ın Elçisi! Eşim hac vazifesini yapmak üzere yola çıktı. Ben ise falan falan gazvelere yazıldım!”* dedi. Hz. Peygamber de: *“Git ve eşinle birlikte hac yap”* buyurdu.⁵

أن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أخبرت أن أبا سعيد الخدري يُفتي أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا يصلح للمرأة أن تسافر, إلا ومعه ذو محرم لها»

Hz. Peygamber'in (s.a.v) eşi Hz. Aişe'ye (r.anhâ) bildirildiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Allah Resûlü'nün (s.a.v.) şöyle söylediğini aktararak fetva veriyordu: *“Kadının yanında bir mahremi olmadan yolculuk yapması uygun değildir.”*⁶ Bu hadiste mahremsiz yolculuk yasağı nehiy sığısı yerine, kerâhet şeklinde anlaşılmaya daha müsait olan «لا يصلح» *“uygun değildir”* ifadesiyle dile getirilmiştir.

4 İbn-i Mâce, *Menâsik* 18, No: 2900.

5 Müslim, *Hacc* 74, No: 1341.

6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVIII, No: 11626.

1.2. Kadının Bir Berîdlik Mesafeye Mahremsiz Yolculuğunu Yasaklayan Hadis

عن أبي هريرة, قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر بريداً»

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“Allah ve Resûlüne iman eden bir kadının bir berîdlik mesafeye yolculuk yapması helal değildir.”*

Nevevî (ö. 676/1277) berîdin yarım günlük mesafe olduğunu belirtmiştir.⁸ Uzunluk ölçü birimi olarak ise bir berîd 12 mile tekabül etmektedir.⁹ Bir mil ise 1848 metredir.¹⁰ Buna göre bir berîd toplam 22.176 metrelik bir mesafeyi ifade etmektedir. Bu ise seferî hükümlerinin uygulanacağı mesafeden oldukça az bir mesafedir. Dolayısıyla bu hadis kısa mesafeye dahi olsa kadının yanında mahremi olmadan sefere çıkmasını yasaklayıcı mahiyettedir.

1.3. Kadının Mahremsiz Bir Gün Bir Gecelik Yolculuğa Çıkmasını Yasaklayan Hadisler

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) kadının mahremsiz yolculuğunu yasakladığına dair rivayetlerin bir kısmında bu yolculuk bir günlük veya bir gün bir gecelik bir zaman dilimiyle yahut bu kadarlık bir mesafeyle kayıtlı olarak zikredilmektedir. Bu rivayetlerin bazıları şöyledir:

«لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر مسيرة يوم وليلة ليس معها حرمة»

7 Ebû Dâvud, *Menâsik*, 2, No: 1725.

8 Muhammed Eşref b. Emir Azimâbâdî, *Avnu'l-Ma'bûd şerhu Süneni Ebî Dâvud*, 2. bs., 14 c., Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415 h., C:V, s. 105.

9 Azimâbâdî, *a.g.e.*, C: V, s. 105; Muhammed Revvâs Kal'acî- Hâmid Sâdık Kanibî, *Mu'cemu lugati'l-fukahâ*, 2. bs., y.y., Dâru'n-nefâis, 1408/1988, s. 451.

10 Kal'acî-Kanibî, *a.g.e.*, s. 451.

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının yanında mahremi olmadan bir gün bir gecelik mesafeye yolculuk yapması helal değildir.”¹¹

«لا يحل لامرأة مسلمة تسافر مسيرة ليلة إلا ومعها رجل ذو حرمة منها»

“Müslüman bir kadının yanında kendisine mahrem olan bir erkek bulunmadan bir gecelik mesafeye yolculuk yapması helal değildir.”¹² Bu rivayette bir öncekinden farklı olarak gün ifadesi zikredilmeden “bir gecelik mesafe” denilmektedir.

«لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر يوماً وليلة»

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının bir gün bir gece boyunca yolculuk yapması helal değildir.”¹³ Bu rivayette ise “mesafe” ifadesi yer almakta, bir gün bir gecelik süreden bahsedilmektedir. Ayrıca mahrem kaydı bulunmamaktadır.

«لا تسافرُ امرأةٌ مسيرة يوم وليلة إلا ومعها ذو محرم»

“Kadın bir gün bir gecelik mesafeye yanında mahremi olmadan yolculuk yapamaz.”¹⁴ Burada mahremsiz yolculuk yasağı diğer rivayetlerde yer alan “helal değildir” ifadesi yerine, başında nefy edatı bulunan muzari fiili (لا تسافرُ) ile ifade edilmiştir.

«لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر تسافر مسيرة يوم إلا مع ذي محرم»

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının bir günlük mesafeye mahremiyle birlikte olmaksızın yolculuk yapması helal değildir.”¹⁵ Bu hadiste gece ifadesi zikredilmeden “bir günlük mesafe” ifadesi yer almaktadır.

«لا يحل لامرأة أن تسافر يوماً فما فوقه إلا ومعها ذو حرمة»

11 Buhâri, *Taksîru’s-salât* 9, No: 1088.

12 Ebû Dâvud, *Menâsik* 2, No: 1723.

13 Ebû Dâvud, *Menâsik* 2, No: 1724.

14 Tirmizî, *Rada’* 15, No: 1170.

15 Müslim, *Hacc* 74, No: 1339.

“Bir kadının yanında mahremi olmadan bir gün ve daha fazla sürelik yolculuk yapması helal değildir.”¹⁶ Bu rivayetdeki farklılık ise bir gün ifadesinden sonra ilave olarak “ve daha fazla” denilmesi ve mesafe yerine süreden bahsedilmesidir.

Bu rivayetlerin ortak noktası râvîlerinin Ebû Hureyre (r.a.) olmasıdır.

1.4. Kadının Mahremsiz İki Günlük Yolculuğa Çıkmasını Yasaklayan Hadis

عن قَزَعَةَ، قال: سمعت أبا سعيد الخدري، قال: سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم أربعاً فأعجبني وأينقني - قال عفان: وآتقني - «نهى أن تسافر المرأة مسيرة يومين - قال عفان: أو ليلتين - إلا ومعها زوجها أو ذو محرم»

Kaza'a, Ebû Saîd el-Hudrî'nin (r.a.) şöyle dediğini duyduğunu nakletmiştir: “Allah Resûlü'nden (s.a.v.) dört şey duydum. Bunlar benim çok hoşuma gitti. “(Bunlardan birisi) kadının yanında kocası veya mahrem bir erkek yakını olmadan iki günlük (ya da iki gecelik) bir mesafeye yolculuk yapmasını yasakladı...”¹⁷

1.5. Kadının Mahremsiz Üç Gün Üç Gecelik veya Daha Uzun Süreli Yolculuklara Çıkmasını Yasaklayan Hadisler

Mahremsiz yolculuk yaşağının üç gün üç gecelik veya daha uzun süreli yolculuklarla kayıtlı olarak zikredildiği hadisler İbn Ömer (r.a.) ve Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) gibi birçok sahâbîden nakledilmiş rivayetlerdir. Bu rivayetlerin bazıları şöyledir:

«لا تسافر المرأة ثلاثاً إلا ومعها ذو محرم»

“Kadın yanında mahremi olmadan üç günlük yolculuk yapamaz.”¹⁸ Bu rivayet İbn Ömer'den (r.a.) nakledilmiş olup burada mahremsiz yolculuk yaşağı başında nefy edatı bulunan muzari fiili (لا تسافر) ile ifade edilmiştir.

16 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XV, No: 9448.

17 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, No: 11294.

18 Ebû Dâvud, *Menâsik*, 2, No: 1727.

«لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر سفراً يكون ثلاثة أيام فصاعداً إلا ومعها أبوها أو أخوها أو زوجها أو ابنها أو ذو محرم منها»

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının yanında babası veya erkek kardeşi ya da kocası yahut oğlu ya da kendisine mahrem olan bir erkek yakını olmaksızın üç gün ve daha fazla süren bir yolculuk yapması helal değildir.”¹⁹ Bu rivayet Ebû Saîd el-Hudrî’nin (r.a.) rivayetidir. Kadına mahremsiz yolculuk yasağı bu rivayette ise (لا يحل) “helal değildir” ifadesiyle belirtilmiştir.

Ebû Saîd el-Hudrî’den nakledilen bu rivayetin bir başka tarikinde ise “üç gün ve daha fazla” yerine «سفراً فوق ثلاثة أيام فصاعداً» “üç günün üzerinde ve daha fazla süreli yolculuk” ifadesi geçmektedir.²⁰

عن أبي سعيد الخدري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «...» ونهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن تسافر المرأة فوق ثلاثة أيام أو ثلاث ليالٍ إلا مع ذي محرم»

Bir başka hadiste ise yine Ebû Saîd el-Hudrî’den şöyle rivayet edilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) kadının mahrem yakınıyla birlikte olmaksızın üç günden veya üç geceden fazla süreli yolculuk yapmasını yasakladı.”²¹ Son iki rivayette diğerlerinden farklı olarak mahremsiz yolculuk yasağı “üç günden fazla süreli” yolculuklarla kayıtlanmaktadır.

1.6. Güvenli Ortamda Kadının Mahremsiz Yolculuk Yapabileceğine İşaret Eden Hadisler

Kadına yanında mahremi olmadan yolculuk yapma yasağının getirilmesinin illetinin güvenlik tehlikesi olduğuna ve bu tehlikenin bulunmadığı ortamlarda kadının mahremsiz yolculuk yapabileceğine işaret eden Adî b. Hâtim hadisi konuyla ilgili üzerinde durulması gereken bir rivayettir. Bu hadiste Adî b. Hâtim’in (r.a.) şöyle anlattığı rivayet edilmektedir:

«بيننا أنا عند النبي صلى الله عليه وسلم إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة، ثم أتاه آخرُ فشكا إليه قطع الطريق، فقال: «يا عدِيُّ، هل رأيت الحيرة؟» قلت: «لم أرها، وقد أنبأتُ

19 Tirmizî, *Rada*, 15, No: 1169.

20 Ebû Dâvud, *Menâsik*, 2, No: 1726.

21 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVIII, No: 11409.

عنها), قال: «فإن طالت بك حياة, لترينّ الطعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحداً إلا الله» – قلت فيما بيني وبين نفسي فأين دُعَار طَيْئِ الذين قد سَعَرُوا البلاد – ... قال عدي: «فرايت الطعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله...»

“Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yanında bulunduğum bir sırada bir adam ona gelip fakirlikten şikâyet etti. Sonra bir başkası gelip yol kesme olaylarından dert yandı. Bunun üzerine Allah Resûlü bana: “Ey Adî! Sen Hire’yi gördün mü?” diye sordu. Ben de: “Görmedim ama bana oradan bahsedilmişti” dedim. Hz. Peygamber buyurdu ki: “Eğer uzun yaşarsan hevdeci içerisinde bir kadının Hire’den yola çıkıp Allah’tan başka kimseden korkmadan Kâbe’yi tavaf ettiğini göreceksin. –(Bunu duyunca) o zaman şehirleri tarumar eden Tay kabilesinin eşkıyaları nerede olacak acaba? diye içimden geçirdim- ...” Adî (bu olayla ilgili olarak) dedi ki: Ben bu hevdeci içinde yolculuk yapan kadının Hire’den yola çıkıp Allah’tan başka kimseden korkmadan Kâbe’yi tavaf ettiğini gördüm...”²²

Hadisin başka bir rivayetinde ise Adî şunu aktarmaktadır:

«فقال: أما إنني أعلم ما الذي يمنعك من الإسلام, تقول: إنما اتبعه ضَعْفَةُ الناس ومن لا قوة له وقد رَمَتْهم العرب. أتعرف الحيرة؟ قلت لم أرها, وقد سمعت بها. قال: «فوالذي نفسي بيده, لِيَتِمَّنَ الله هذا الأمر, حتى تخرج الطعينة من الحيرة حتى تطوف بالبيت في غير جوار أحد...» قال عدي بن حاتم: «فهذه الطعينة تخرج من الحيرة, فتطوف بالبيت في غير جوار...»

“Allah Resûlü bana: Ben seni İslam’a girmekten alıkoyan sebebi biliyorum. Sen ona ancak zayıf ve gücü kuvveti olmayan, Arapların dışlayıp içlerinden attıkları kimseler uymuş diyorsun. (Peki) Sen Hire’yi bilir misin? dedi. Ben de: Orayı görmedim ama duymuştum dedim. Hz. Peygamber de buyurdu ki: “Canım kudretinde olan Zâta yemin ederim ki, Allah bu işi (İslam’ı) tamamlayacaktır. O kadar ki,

22 Buhârî, *Menâkıb*, 107, No: 3595. Hadiste adı geçen Hire, bugün Irak’ın Necf iline bağlı bir kaza merkezi olup Kûfe’nin 5 km. güneyinde ve Kûfe ile Havernak arasında bulunan Kinîdre höyüğünün güneydoğusunda, Fırat nehri kenarında yer alan geniş bir ovada kurulmuştur. Kureys’in İslam öncesinden Hire ile ticari münasebeti bulunmakta olup, Hz. Ömer’in o dönemlerde Hîreli Ka’b b. Ali ile ortak ticaret yaptığı bilinmektedir. (Bkz. Hüseyin Ali ed-Dakûkî, “Hîre”, *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C: XVIII, s. 122-124.)

hevdeci içerisinde bir kadın hiç kimsenin himayesinde olmaksızın Hire'den yola çıkıp Kâbe'yi tavaf edecektir...” Adî b. Hâtim dedi ki: İşte bu kadın (şimdi) hiç kimsenin koruması altında olmadan Hire'den yola çıkıp Kâbe'yi tavaf etmektedir...”²³

Bu rivayetlerin ilkinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yol kesme olayları sebebiyle yaşanan sıkıntının kendisine aktarılması üzerine gelecekte Hire'den Mekke'ye güven içinde yolculuk edecek bir kadından bahsetmesi oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca Adî b. Hâtim'in Hz. Peygamberin bu sözünü duyunca içinden “*o zaman Tay kabilesinin eşkıyaları nerede olacak acaba?*” diye geçirmesi, mahremsiz yolculuk yaşağının konulduğu zamanın güvenlik açısından ne kadar sıkıntılı olduğunu göstermektedir.

Öte yandan ikinci rivayette geçen söz konusu kadınla ilgili “*hiç kimsenin himayesinde olmaksızın*” kaydı da dikkat çekilmesi gereken bir ifadedir. İlk rivayette olmayan bu ifade kadının mezkûr yolculuğunun yanında mahremi olmadan yapacağı bir yolculuk olduğuna net bir şekilde delalet etmektedir. Ayrıca hadiste söz edilen yolculuğun hac yolculuğu olması, bu hadisin kadının mahremsiz yolculuğunun güvenlik riskiyle ilişkili olarak ele alınmasına engel teşkil etmemektedir.

Hz. Ömer'in (r.a.) halifeyken son yaptığı haccı sırasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşlerine hacca gitmeleri için izin verdiği ve yanlarında Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf'ı gönderdiği rivayet edilmiştir.²⁴ Bu rivayette Hz. Ömer'in yanlarında mahrem yakınları olmadığı halde güvenli ortamı oluşturduktan sonra Hz. Peygamberin eşlerine hac yolculuğu için izin verdiği görülmektedir.

KADININ MAHREMSİZ YOLCULUĞU KONUSUNDA FIKHÎ GÖRÜŞLER

Kadının yanında mahrem bir erkek yakını olmadan yolculuk yapmasına ilişkin yasak, fukahâ tarafından hac farizasını eda etmek amacıyla yapılan yolculuk ile başka amaçlarla yapılan yolculuklar bakımından farklı değerlendirilmiştir. Zira diğer yolculuklardan farklı olarak hac yolcuğu konusunda,

23 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 196, No: 18260.

24 Buhârî, *Cezâu's-sayd*, 39, No: 1860.

kadının yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkıp çıkamayacağına dair fıkhî mezhepleri arasında ihtilaf bulunmaktadır.

2.1. Kadının Mahremsiz Hacca Gitmesine Dair Görüşler

Hanefî mezhebinde kadına haccın farz olmasının şartlarından birisi de, yolculuğun en az üç günlük mesafe uzaklığında olması halinde kadının hacca giderken yanında bulunacak kocası, babası gibi bir mahrem yakınının olmasıdır.²⁵ Kadının Mekke ile arasında seferî hükümlerinin uygulanacağı kadar bir mesafe olması halinde mahremsiz hac yapması Hanefî fakihlerce –hac geçerli olsa da- tahrîmen mekruh sayılmıştır.²⁶ Dolayısıyla Hanefî mezhebine göre kadına mahremsiz yolculuğun yasaklanmasında hac yolculuğu ile diğer yolculuklar arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), İbrahim en-Nehâî (ö. 96/714), İshak (ö. 238/853), İbnü'l-Münzir (ö. 318/930?), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) ve Kûfe ehli fakihlerin de bu görüşte olduğu nakledilmiştir.²⁷ Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) de, yanında kendisiyle yolculuğa çıkacak mahremi olmayan kadına maddî imkânı olsa bile haccın farz olmayacağını söylemiştir.²⁸

Bu görüşün dayandığı delillerden birisi yukarıda zikredilen; Hz. Peygamber'in (s.a.v) kadının mahremsiz yolculuk yapmasının helal olmadığını belirtmesi üzerine bir bedevînin kendisinin gazveye katılmak için ismini yazdırdığını, eşinin ise hac yolculuğuna çıktığını söylemesi ve Hz. Peygamber'in buna karşılık ona eşinin yanına dönmesini emrettiğinin anlatıldığı hadistir.²⁹

25 Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdu'l-Hakk, 5 c., Âlemül-kütüb, 1414/1994, C: II, s. 116.

26 Muhammed b. Muhammed Alâuddîn el-Haskefî, *ed-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-ebâr*, thk. Abdül Mün'im Halil İbrahim, y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1423/2002, s. 156; Muhammed Emîn b. Ömer İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 2. bs., Beyrut, Dâru'l-fikr, 1412/1992, C: II, s. 465.

27 Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, 10 c., y.y., Mektebetül-Kahire, 1388/1968, C: III, s. 229; Ebu'l-Alâ Muhammed Abdurrahman el-Mübârekfûrî, *Tuhfetül-Ahvezî bi şerhi Câmi'î'r-Tirmizî*, 10 c., Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, t.y., C: IV, s. 280; Tirmizî, *Radâ'*, 15, No: 1169.

28 İbn Kudâme, *a.g.e.*, C: III, s. 229; Mübârekfûrî, *a.g.e.*, C: IV, s. 279-280.

29 Muhammed b. Ahmed Şemsülemme es-Serahsî, *el-Mesûs*, 30 c., Beyrut, Dâru'l-marîfe,

Bu olay hac yolculuğunun da ilgili hadislerde zikredilen mahremsiz yolculuk yasağı kapsamında olduğuna delalet etmektedir. Bir başka delil ise Ebû Ümâme'den (r.a.) rivayet edilen:

«لا يحل لامرأة مسلمة أن تحج إلا مع زوج أو ذي محرم»

“Müslüman bir kadının kocası veya mahrem yakınıyla birlikte olmaksızın hac yapması helal değildir”³⁰ hadisidir. Aynı hadisin bir başka rivayeti ise:

«لا تسافر امرأة سفراً ثلاثة أيام أو تحج إلا ومعها زوجها»

“Kadın yanında kocası olmadan üç günlük yolculuk veya hac yapmasın!”³¹ şeklindedir.

Şâfiî ve Mâlikî mezheplerine göre ise kadına haccın farz olması için mahrem yakınının bulunması şart değildir.³² Kadın yanında bulunacak bir mahremi yoksa bile yol güvenliğinin mevcudiyeti halinde farz olan hac için yolculuk yapar.³³ Şâfiî fakihler yol emniyeti şartının hac yolculuğunun güvenilir kadınlarla birlikte yapılması durumunda sağlanmış olacağını söylerken,³⁴ Mâlikî fakihlere göre kadının hac yolculuğunu güvenilir bir toplulukla birlikte yapması gerekli olup bu topluluğun yalnızca kadınlardan oluşması şart değil-

1414/1993, C: IV, s. 111; İbn Kudâme, *a.g.e.*, C: III, s. 229; Muhammed Hüsnü Çiftçi, “Kadının Mahremsiz Sefere Çıkması Hususunda Fikhî Bir Analiz”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 15, 2019, s. 216. (Hadisin tahrîci için bkz. 1 ve 2 nolu dipnot).

30 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, C: VIII, s. 261; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li tâlîli'l-Muhtâr*, 5 c., Kahire, Matbaatü'l-halebî, 1356/1937, C: I, s. 140.

31 Dârekutnî, “Hac”, C: III, s. 228.

32 Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Kahire, Dâru'l-hadîs, 1425/2004, C: II, s. 87.

33 Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir fi fikhî mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1419/1999, C: XI, s. 265.

34 Ebû İshak İbrahim b. Ali eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fi fikhî'l-İmâmi's-Şâfiî*, 3 c., y.y., Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, t.y., C: I, s. 363; Ebû Zekerîya Muhyiddîn Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Minhâcü't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, thk. İvaz Kasım Ahmed İvaz, y.y., Dâru'l-fikr, 1425/2005, s. 83.

dir.³⁵ Ayrıca Şâfiî mezhebine göre güvenilir kadınların bulunması kadının hac yolculuğuna çıkmasının cevaz şartı değil hac vazifesini edasının vücûb şartıdır. Dolayısıyla bu şart gerçekleşmediğinde kadın haccı eda etmekle yükümlü olmamakla birlikte, mezhepte sahih kabul edilen görüşe göre yolun güvenli olması halinde yanında bulunan tek bir kadınla, hatta tek başına farz olan hac için yolculuğa çıkabilir.³⁶ Öte yandan Atâ (ö. 114/732), Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713?), İbn Sîrîn (ö. 110/729) ve Evzâî'ye (ö. 157/774) göre de kadının hac ile yükümlü olabilmesi için şart olan, yanında mahreminin olması değil yol güvenliğinin bulunmasıdır.³⁷

Bu görüşün temel dayanaklarından birisi Adî b. Hâtim'den nakledilen mezkûr hadistir.³⁸ Bu görüş sahiplerinden bazılarına göre hadiste Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bahsi geçen kadının yanında mahremi olmadan hac yolculuğu yapacağını övgü üslubuyla ve İslâm'ın yükselişini müjdeleme münasebetiyle zikretmesi, bu olayın sadece meydana geleceğine değil aynı zamanda cevazına delalet etmektedir.³⁹

Bu görüşü temellendirmek için öne sürülen bir başka delil de haccın vücûbunu ifade eden şu ayettir: *"Yoluna gücü yetenlerin o evi (Kâbe'yi) haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır."*⁴⁰ Kadının yanında mahremi olmadan hac yolculuğu yapabileceği kanaatinde olan fakihler bu ayetteki umûmî ifadeyi öne çıkarmakta, mahremsiz yolculuğu yasaklayan hadisleri ayetin umumunu tahsis edici olarak görmemektedirler.⁴¹ Buna göre ayette yoluna gücü yeten bütün mükelleflere Kâbe'yi haccetme yükümlülüğü getirilmiş

35 Muhammed b. Ahmed İbn Arafe ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî aleş-Şerhi'l-kebir*, 4 c., y.y., Dâru'l-fikr, t.y., C: II, s. 9-10; Vehbe b. Mustafa ez-Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletühû*, 10 c., 4. bs., Dimeşk, Dâru'l-fikr, t.y., C: III, s. 2086.

36 Şemseddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib eş-Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc ilâ mârifeti meâni elfâzi'l-Minhâc*, 6 c., y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1994, C: II, s. 217; Şîrâzî, *a.g.e.*, C: I, s. 363; Ebû Zekerîya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sabîhi Müslim*, 18 c., 2. bs., Beyrut, Dâru İhyâi't-türâsî'l-arabî, 1392 h., C: IX, s. 104.

37 Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sabîhi Müslim*, C: IX, s. 104.

38 Mâverdi, *a.g.e.*, C: XI, s. 265; Şîrâzî, *a.g.e.*, C: I, s. 363; Şirbîni, *a.g.e.*, C: II, s. 217.

39 Mübârekfûrî, *a.g.e.*, C: IV, s. 280.

40 Âl-i İmrân 3/97.

41 İbn Rüşd, *a.g.e.*, C: II, s. 87.

olup, yanında mahremi olmayan kadın da güvenli bir şekilde hac yolculuğu yapma imkânına sahipse bu hükmün kapsamına dâhil bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) ayette geçen gücü yetme şartını azık ve binek olarak tefsir etmiştir.⁴² Dolayısıyla ayrıca bir de mahrem şartını ileri sürmek nassa ilave yapmak anlamına gelir. Bu ise ayeti nesh etmeye eşdeğerdir.⁴³ Bu durumda kadının mahremsiz yolculuğunu yasaklayan hadisleri farz olan hac yolculuğunun dışındaki yolculuklarla alakalı olarak değerlendirmek gerekmektedir.⁴⁴

2.2. Kadının Hac Yolculuğu Dışında Mahremsiz Yolculuk Yapmasıyla İlgili Görüşler

İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) hac, umre ve şirk yurdundan çıkma gibi zaruri durumlar dışında kadının mahremsiz yolculuk yapmasının caiz olmadığına icmâ olduğunu nakletmiştir.⁴⁵ Ancak buradaki icmâ ifadesinden istilâhî manasının kastedilmediği anlaşılmaktadır. Zira Şâfiî mezhebi kaynaklarında, bazı fakihlerin kadının zorunlu haller dışında nafîle hac, ziyaret, ticaret vb. maksatlarla da yanında mahremi olmadan, güvenilir kadınlarla birlikte yolculuk yapmasına cevaz verdikleri zikredilmektedir.⁴⁶ Bu görüş her ne kadar Şâfiî mezhebinde zayıf kabul edilen bir görüş olsa da,⁴⁷ kadının mahremsiz yolculuğunun hükmü konusunda icmâ olmadığını göstermektedir. Ayrıca Mâlikî fakihlerden Bâcî (ö. 474/1081) mahremsiz yolculuk yasağının genç kadınlara mahsus olduğunu, kendisine artık arzu duyulmayan yaşlı kadınların ise her türlü sefere yanında kocası veya mahremi olmadan çıkabileceğini söylemektedir.⁴⁸ Netice itibarıyla kadının hac dışındaki yolculuklara mahremsiz çıkmasının caiz olmadığı geçmiş dönem fakihlerinin cumhuri tarafından

42 Tirmizî, *Tefsîrül-Kur'ân*, 4, No: 2998; İbn Mâce, *Menâsik*, 6, No: 2897.

43 Serahsî, *a.g.e.*, C: IV, s. 110-111.

44 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 215.

45 Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî şerhu Sabîhi'l-Buhârî*, 13 c., Beyrut, Dâru'l-ma'rîfe, 1379 h., C: II, s. 568.

46 Ebû Zekerîya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, thk. Zühreyr eş-Şâviş, 12 c., 3. bs., Beyrut, el-Mektebü'l-İslâmî, 1412/1991, C: III, s.9; Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sabîhi Müslim*, C: IX, s. 104.

47 Nevevî, *Ravza*, C: III, s. 9; *el-Minhâc şerhu Sabîhi Müslim*, C: IX, s. 104.

48 Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sabîhi Müslim*, C: IX, s. 104.

benimsenmiş bir görüş olmakla birlikte, güvenlik tehlikesinin bulunmaması halinde bunun caiz olduğunu söyleyen aksi yönde görüşler de bulunmaktadır.

Müctehidlerin cumhuru vâcib yolculuklar dışında kadının mahremsiz yolculuğa çıkmasının caiz olmadığı hususunda hemfikir olmakla birlikte, konuyla ilgili rivayet edilen hadislerde farklı ifadelerin bulunmasına paralel olarak yasaklanan yolculuğun mesafesi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Tahâvî'nin (ö. 321/933) aktardığına göre bu konuda beş farklı görüş vardır:

1) Kadının yakın veya uzak mesafeye olsun yanında mahremi olmadan hiçbir yolculuğa çıkması caiz değildir: Bu görüşün delili kadının mahremsiz yolculuğunu herhangi bir mesafe kaydı olmaksızın yasaklayan rivayetlerdir.⁴⁹ İbrahim en-Nehaî, Şa'bî (ö. 104/722), Tâvus (ö. 106/725) ve Zâhirî mezhebi müctehidleri bu görüştedir.⁵⁰

2) Kadın bir berîdden (22 km) az mesafeye mahremi olmadan yolculuk yapabilir. Bir berîd ve üzerindeki mesafeye ise mahremsiz yolculuk yapamaz: Bu görüşün dayanağı ise mahremsiz yolculuk yasağını bir berîdlik mesafeyle kayıtlayan Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilen hadistir.⁵¹ Atâ, Said b. Keysân (ö. 125/743) ve bir kısım Zâhirîler bu kanaattedir.⁵²

3) Kadın bir günden az mesafeye mahremsiz yolculuk yapabilir. Bir günlük ve daha uzun mesafedeki yerlere ise mahremi olmadan yolculuk edemez: Bu görüş sahipleri mahremsiz yolculuk yasağının bir günlük süreyle kayıtlı olarak zikredildiği hadislerle istidlal etmişlerdir.⁵³ İmam Mâlik (ö. 179/795), Şâfiî (ö. 204/820), Evzâî (ö. 157/774) ve Leys (ö. 175/791) bu görüşte olan müctehidlerdir.⁵⁴

49 Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedruddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîbi'l-Buhârî*, 25 c., Beyrut, Dâru ihyâ'it-türâsi'l-arabî, t.y., C: VII, s. 264; Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 112.

50 Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

51 Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 112; Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

52 Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

53 Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 112-113; Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

54 Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

4) Kadın iki günden az süren yolculuklara yanında mahremi olmadan çıkabilir, iki günlük ve daha uzun mesafeli yolculuklara ise mahremsiz çıkmaz: Kadının mahremsiz yolculuk yaşağının iki günlük süreyle kayıtladığı rivayetler bu görüşün dayanağıdır.⁵⁵ Hasan-ı Basrî, Zührî (ö. 124/742) ve Katâde (ö. 117/735) bu görüştedir.⁵⁶

5) Kadının mahremsiz yolculuğu üç günden az süren yolculuklar için caiz, üç gün ve daha fazla süreli yolculuklar içinse caiz değildir: İmam Ebû Hanîfe (ö. 150/767), Ebû Yusuf (ö. 182/798), Muhammed (ö. 189/805) Süf-yân es-Sevrî ve A'meş (ö. 148/765) bu yönde içtihad etmiştir.⁵⁷ Bu görüşün delili birçok sahâbî tarafından rivayet edilen, mahremsiz yolculuk yaşağını üç gün ve daha uzun süreli yolculuklarla kayıtlayan hadislerdir.⁵⁸ Öte yandan bu görüşü savunan bazı Hanefî fakihler, İmam Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'tan kadının bir günlük mesafeye mahremsiz yolculuk yapmasının tahrîmen mekruh olduğu yönünde bir görüşün de nakledildiğini belirtmiş ve ortamın bozukluğunu gerekçe göstererek kendi zamanlarında bu yönde fetva verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵⁹

GÜNÜMÜZ ULAŞIM ŞARTLARININ SAĞLADIĞI İMKÂNLAR AÇISINDAN KONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Yolculuk vasıta ve imkânlarının geçmiş dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde geliştiği, buna bağlı olarak yolculukların çok daha güvenli hale geldiği günümüzde, kadının yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkması meselesinin bu gelişmeler dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu konuda hadislerdeki yasağı güvenlik tehlikesiyle ilişkili gören ve

55 Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 113; Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

56 Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

57 Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 113-114; Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264. Ayr. bkz. Zeynüddîn b. İbrahim İbn Nüceym el-Misrî, *el-Bahru'r-râık şerhu Kenzi'd-dekâık*, 2. bs., 8 c., y.y., Dâru'l-kitâbî'l-İslâmî, t.y., C: II, s. 339; İbn Âbidîn, *a.g.e.*, C: II, s. 464.

58 Tahâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 114; Aynî, *a.g.e.*, C: VII, s. 264.

59 İbn Âbidîn, *a.g.e.*, C: II, s. 464-465; Zafer Ahmed et-Tehânevî, *İ'lâu's-Sünen*, Karaçi/Pakistan, İdâratü'l-Kur'ân ve'l-Ulûmî'l-İslâmiyye, 1717 h., C: X, s. 10-11; Çiftçi, *a.g.m.*, s. 216.

kadının güvenlik endişesi olmadan yolculuk yapma imkânı sağlayan modern ulaşım vasıtalarıyla mahremsiz yolculuk yapabileceğini söyleyenler olduğu gibi, hadislerin zahirine bağlı kalıp kadının mahremsiz yolculuğuna günümüz şartlarında dahi cevaz verilemeyeceğini söyleyenler de bulunmaktadır. Ancak burada şu hususa dikkat çekmek gerekir ki, mahremsiz yolculuk yasağının yalnızca taşıt güvenliği açısından ele alınmaması gerekmektedir. Zira naslarda yer alan tesettür, dikkat çekecek şekilde ayağı yere vurarak yürümeme gibi kadının iffet ve onurunu korumak için getirilmiş hükümler, mahremsiz yolculuk konusunda dikkat çekilen “güvenlik” kavramının daha geniş çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Çalışmanın bu kısmında konuyla ilgili günümüz İslam hukukçularınca ortaya konulan iki farklı yaklaşım ve dayandıkları gerekçeler bu mülâhazayla ele alınıp incelenecektir.

3.1. Kadının Yol Güvenliğini Sağlayan Modern Ulaşım Araçlarıyla Yolculuğuna Cevaz Veren Yaklaşım

Yusuf Karadâvî, Mustafa Zerkâ (ö. 1999), Abdürrezzak Afifi, Hayrettin Karaman, Faruk Beşer bu kanaate sahip bazı İslam hukukçularıdır. Karadâvî mahremsiz yolculuk yasağının kadının iffet ve onurunu korumak, onu kalbi hastalıklı kimselerin kötü arzularından, ırz düşmanlarından ve yol kesici haydutlardan muhafaza etmek için konulduğunu ifade etmekte ve güvenliğin bulunmadığı, yolcuların öldürücü çölleri aşmak zorunda oldukları bir dönem ve çevrede bu yasağın konulmasının ne kadar önemli ve gerekli olduğuna dikkat çekmektedir.⁶⁰ Daha sonra konuyla ilgili; güvenilir erkek ya da kadınlardan oluşan bir toplulukla birlikte veya yol güvenliğinin sağlanmış olması halinde, mahremi olmayan kadının yolculuk yapıp yapamayacağı sorusunu gündeme getiren Karadâvî öncelikle bu konuda fukahâ arasında dört farklı yaklaşım bulunduğunu belirtip bu görüşleri aktarmaktadır.⁶¹

Karadâvî konuyla ilgili fukahânın görüşlerini aktardıktan sonra güvenlik tehlikesinin olmadığı ve güvenli kişilerle birlikte bulunduğu durumlarda kadının mahremsiz yolculuk yapabileceğine dair Adî b. Hâtim hadisi ile Hz.

60 Yusuf el-Karadâvî, “İslâm’ın Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar”, trc. Veysel Bulut-Yusuf Şensoy, Tahir Yayıncılık, İstanbul, 1994, C: II, s. 14.

61 Karadâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 14-15.

Ömer'in Hz. Peygamber'in eşlerine yanlarında bazı sahâbiler bulunduğu halde hac yolculuğuna çıkmaları için izin vermesini delil olarak zikretmektedir. Ayrıca Karadâvî bu ikinci hadisede Hz. Ömer, Hz. Peygamberin eşleri ve onların yanında görevlendirilen Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf'ın bu konuda görüş birliğine vardığını ve sahabeden kimsenin buna itiraz etmediğini ifade ederek bunun bir icmâ olduğunu öne sürmektedir.⁶²

Bu delillerin yanında Karadâvî kadının mahremsiz yolculuğu konusundaki görüşünü şu iki fikhî kaide ile temellendirmektedir:

1) Şâtıbî'nin (ö. 790/1388) de ifade ettiği gibi ibadetlerle ilgili hükümlerde asıl olan taabbudî olmaları, muamelata dair hükümlerde ise kural illet ve maksatlara bakılmasıdır.

2) Lizâtihî haram olan şeyler ancak zaruret durumunda mubah olurlar. Sedd-i zerîa sebebiyle haram kılınan şeyler ise ihtiyaç halinde mubah olurlar. Kadının mahremsiz yolculuğunun yasaklanması ise ikinci kısma dâhildir.

Karadâvî bu iki kaideyi zikrettikten sonra, günümüz yolculuklarının geçmiş yolculuklar gibi tehlikeler barındırmadığını, bugün uçak, gemi, otobüs gibi çok sayıda insanı birlikte taşıyan araçlarla yapılan yolculukların çok büyük bir güven oluşturduğunu ve kadının tek başına yolculuk yapmasının risklerini ortadan kaldırdığını belirterek bu şartlarda kadının mahremsiz hac yolculuğu yapabileceğine dair kanaatini ortaya koymaktadır.⁶³

Mustafa Zerkâ da ilke olarak mahremsiz yolculuk yaşayının güvenlikle irtibatlı olduğu ve güvenli ortamın oluşması halinde kadının yalnız başına yolculuk yapabileceği kanaatindedir. Ancak günümüzde modern ulaşım araçlarıyla yapılan her yolculuğun güvenlik tehlikesini ortadan kaldırmadığına ve sadece yolculuk esnasındaki güvenliğin yeterli olmayıp kadının gideceği yerde de güvenlik tehlikesiyle karşılaşmaması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu sebeple günümüz ulaşım araçları arasında ayırımında bulunan Zerkâ, kadının güvenli ortamın sağlandığı uçak, tren gibi belli bir düzen içerisinde ve görevlilerin gözetiminde seyahat eden toplu ulaşım araçlarıyla yalnız başına yol-

62 Karadâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 16.

63 Karadâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 17.

culuk yapabileceğini söylemekte, böyle bir güvenli ortam bulunmadığı için şahsi otomobiliyle ya da yabancı bir şoförün sürdüğü araçla yanında mahremi olmadan şehir dışına yapacağı yolculuklara ise cevaz vermemektedir. Ayrıca kadının toplu ulaşım araçlarıyla yolculuk yaptığı yerde kendisini karşılayacak bir mahrem yakınının bulunmasını şart görmektedir. Öte yandan Zerkâ kadının toplu ulaşım araçlarıyla yolculuk yapmasının cevazını, bu araçlarda güvenli ortamın bulunmasının yanı sıra bu tür yolculukların günümüzde bir zaruret haline gelmesi gerekçesiyle temellendirmektedir.⁶⁴

Konuyla ilgili cevaz yönünde eğilim gösteren İslam hukukçularından birisi olan Abdürrezzak Afifi, bazı Mâlikî ve Şâfiî fakihlerin güvenilir topluluğun mahrem yakın hükmünde olduğu yönündeki görüşünden hareketle böyle bir topluluk eşliğinde gerçekleştirilen günümüzdeki toplu ulaşım araçlarıyla yapılan yolculuklara kadının yanında mahremi olmadan çıkmasına cevaz verilebileceğini ifade etmektedir. Gerekçe olarak kadının seferde maruz kalabileceği tehlikelerden mahremi vasıtasıyla olduğu gibi güvenilir bir topluluk aracılığıyla da korunmuş olacağını belirten Afifi, özellikle de uçakla yapılan yolculuklarda mahrem bir yakınının havaalanına bırakması ve gideceği yerde de bir mahreminin karşılaması durumunda kadının yolculuğu için gereken tedbirin alınmış olacağını vurgulamaktadır.⁶⁵

Hayrettin Karaman da konuyla ilgili olarak, kadınların mahremsiz yolculuk yapmalarının yasaklanmasının kadının iffetini koruma amacına yönelik bir tedbir olduğunu, dolayısıyla taabbudî değil ma'kûlû'l-ma'nâ bir hüküm olduğunu söylemektedir. İlgili hadislerde yasaklanan yolculuğun süresi konusunda farklı ölçülerin verilmiş olmasını da bu hikmete dayandıran Karaman, verilen bu farklı sürelerin soru soranların yolculuk şartlarının risk bakımından farklılığından kaynaklandığını ifade etmektedir.⁶⁶ Öte yandan kadın için o dönem şartlarında üç günlük yolculuğun, yanında mahremi olmadan bir deve üzerinde veya yaya olarak yolculuk yapması, geceleri konaklama yerlerinde dinlenmesi ve diğer ihtiyaçlarını gidermesi demek olduğuna dikkat çeken

64 Mustafa ez-Zerkâ, *Fetâvâ Mustafâ ez-Zerkâ*, Dâru'l-kalem, Dimeşk, 1420/1999, s. 276.

65 Abdürrezzâk Afifi, *Fetâvâ ve resâilü semâhati-Şeyh Abdürrezzâk Afifi*, 2. bs., Dâru'l-fazile, Riyad, 1420/1999, s. 461.

66 Hayrettin Karaman, *"Sorularla Müslümanlık I-Evlilik"*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 122.

Karaman, bütün bu şartlara rağmen bazı mezheplerin üç günden az süren yolculuklara kadının mahremsiz çıkabileceği hükmünü benimsediğini vurgulamaktadır.⁶⁷ Karaman daha sonra günümüzde üç gün süren yolculukların yok denecek kadar az olduğunu, bugünün imkânlarıyla çok uzun mesafelere bile saatlerle ifade edilebilecek sürelerde ulaşılabildiğini belirterek, yol ve yolculuğun da güvenli olması halinde modern ulaşım araçlarıyla yapılacak bu tür yolculukların caiz olduğu sonucuna ulaşmaktadır.⁶⁸

Faruk Beşer konuyla ilgili makalesinde, safi ibadet anlamı taşımayan hükümlerin birer illeti olduğu konusunda fukahânın çoğunluğunun ittifak halinde olmasından ve kadının seferiyle ilgili fıkıh kitaplarında yer alan yaklaşımlardan yola çıkarak mahremsiz yolculuk yasağının muallal bir hüküm olduğunu ve illetinin kadının emniyeti olduğunu ifade etmektedir. Buna göre İslam hukukunun böyle bir hükmü böyle bir illete bağlamasındaki maksat tek başına kendini savunamayacak durumda olan kadını korumak olup yanında mahrem bir erkeğin bulunması amaç değil vasıttır.⁶⁹ Bu sebeple kadının yanında mahremi olsa bile büyük ihtimalle ırzına yönelik bir saldırıya maruz kalacağı bir yola çıkmasına cevaz verilemeyeceğini belirten Beşer, fukahânın mahremi güvenilir birisi değilse kadına böyle bir mahremle dahi yolculuğa çıkmasına cevaz vermemelerinin de bu düşünceden ileri geldiğine dikkat çeker.⁷⁰ Günümüzde mahremi tarafından uçağa veya otobüse yerleştirilen ve gideceği yerde de yakınları veya kesin emniyette olacağı kimseler tarafından karşılanacak olan kadının yapacağı yolculuğun en güvenilir yolculuklardan olduğunu belirten Beşer, uçağın kaçırılıp başkalarının eline düşmesi gibi senaryomsu ihtimallerin hayatın her safhasında daha fazlasıyla var olduğundan bu gibi ihtimallere itibar edilmeyeceğini söyler.⁷¹ Bu ve benzeri tespit ve değerlendirmeleri neticesinde Beşer, kadının insanlığına tasallut ihtimalinin or-

67 Karaman, *a.g.e.*, s. 119.

68 Karaman, *a.g.e.*, s. 122-123.

69 Faruk Beşer, "Seferilik Açısından Kadınlar", *Seferilik ve Hükümleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992, s. 339-340.

70 Faruk Beşer, *a.g.m.*, s. 340.

71 Faruk Beşer, *a.g.m.*, s. 341.

tadan kalktığı durumlarda onun tek başına yolculuğunun caiz hale geleceği sonucuna varır.⁷²

3.2. Günümüz Ulaşım İmkânlarında Dahi Kadının Mahremsiz Yolculuğuna Cevaz Vermeyen Yaklaşım

İbn Bâz gibi bazı çağdaş İslam hukukçuları, Muhammet Hüsni Çiftçi, Ali Rıza Demircan gibi bazı akademisyen ve araştırmacılar konuyla ilgili çalışma ve değerlendirmelerinde kadının günümüz ulaşım araçlarıyla mahremsiz yolculuk yapabileceği yönündeki yaklaşımlara karşı çıkmaktadırlar. İbn Bâz (ö. 1999) uçak dâhil olmak üzere günümüz modern ulaşım araçlarıyla bile olsa kadının mahremsiz yolculuk yapamayacağını söylemektedir. Buna gerekçe olarak öncelikle kadının mahremsiz yolculuğunu yasaklayan hadislerin umum ifade ettiğini öne sürmektedir. Ayrıca uçakla yapılan yolculukta dahi kadının tehlikelere maruz kalma ihtimalleri olduğundan bahseden İbn Bâz, örnek olarak uçağın arıza yapıp başka bir havaalanına mecburi iniş yapabileceğini, böyle bir durumda ise kadının uzun süre yanında mahremi olmadan yabancı bir şehir veya ülkede beklemek zorunda kalabileceğini belirtmektedir. Öte yandan İslâm'ın hükümlerinin bazıları henüz anlaşılammış pek çok hikmetinin bulunduğunu ifade eden İbn Bâz, hiçbir şüphe barındırmayan meşru bir gerekçe olmadıkça şer'î delillere aykırı hareket edilmemesi gerektiğini dile getirmektedir.⁷³

Muhammet Hüsni Çiftçi konuyla ilgili makalesinde, kadının mahremsiz sefere çıkmasının cevazını günümüzdeki yolculuklarda emniyetin sağlanmış olduğunu öne sürerek temellendirmenin problemlili bir yaklaşım olduğunu ifade etmektedir. Yapılan pek çok araştırma ve istatistik verilerinin günümüzde gerek can ve mala gerekse ırz ve namusa yönelik işlenen suçların çok yüksek oranlarda olduğunu gösterdiğini belirten Çiftçi, özellikle taciz ve tecavüz vakalarının bu kadar çok olduğu günümüz dünyasında kadın için can ve namus emniyetinin bulunduğu söylenemeyeceğini vurgulamaktadır.⁷⁴ Ayrıca Çiftçi'nin belirttiği üzere sefer sadece iki şehir arasındaki mesafeden

72 Faruk Beşer, *a.g.m.*, s. 344.

73 Abdülaziz b. Abdillah İbn Bâz, *Mecmûu fetâvâ ve makâlât mütenevvia*, el-İdâratü'l-âmme li't-tab'i ve't-terceme, Riyad, 1411/1990, C: XXV, s. 359-361.

74 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 226-228.

ibaret olmayıp, aksine gidiş, ikamet ve dönüş müddetinin tamamından ibarettir. Dolayısıyla yolculuk yapılan araç güvenli olsa bile yanında mahremi olmadan yabancı bir şehre giden kadın için takip edilme ve tacize maruz kalma gibi tehlikeler mevcuttur. Bu sebeple kadının mahremsiz yolculuğu meselesinin bütün bu durumlar dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.⁷⁵

Öte yandan Adî b. Hâtim hadisinin kadının mahremsiz yolculuğunun cevazına delalet ettiği yorumunu da isabetli görmeyen Çiftçi, hadisin İslam'ın gelecekte neşvünema bulup pek çok yere hâkim olacağını anlatmak amacıyla zikredildiğini söyleyip benzer üsluptaki bazı hadisleri bu anlatım biçimine örnek olarak zikreder.⁷⁶ Ayrıca Çiftçi'ye göre Adî hadisi kadının mahremsiz yolculuğunu yasaklayan çok sayıda hadis karşısında tek kaldığından tearuzu giderme metodu bakımından ele alındığında amel edilmemesi gereken bir rivayettir.⁷⁷ Bu ve benzeri analizleri neticesinde Çiftçi, kadının mahremsiz yolculuğa çıkmasının günümüz şartlarında dahi caiz olmadığı görüşünün isabetli olduğu, bundan yalnızca kadının gideceği yerde bir mahreminin bulunması kaydıyla uçakla yapılan seyahatlerin istisna edilebileceği sonucuna varmaktadır.⁷⁸

Ali Rıza Demircan da Faruk Beşer'in "Seferîlik Açısından Kadınlar" isimli tebliğinin müzakeresinde mahremsiz yolculuğu yasaklayıcı hadislerin taabbudî nitelikleri içinde değerlendirilmesini tercih ettiğini söylemektedir. Buna gerekçe olarak ise ilgili hadislerin birçoğunun nehy-i gâib sığasıyla vârid olması, hadislerde hükmün bir illete dayandırılmaması, rivayetlerin çoğunda yasağın Allah'a ve ahirete imanla irtibatlandırılması, yasağın süre ile kayıtlanması gibi hususları öne sürmektedir.⁷⁹ Öte yandan Demircan hadislerde belirtilen hüküm için bir illet belirlenecekse de bu illeti ırz emniyeti veya kadının insanlığına tasallut ihtimali olarak tespit etmenin yetersiz olacağını, illeti "dini hayatı koruma" olarak tespit etmenin hadislerin zahiri ile daha fazla örtüşeceğini belirtmektedir. Zira hükmün emniyet gerekçesine dayandırılması, emni-

75 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 236.

76 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 221-223.

77 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 233.

78 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 236-237.

79 Ali Rıza Demircan'ın bu müzakeresi için bkz. *Seferîlik ve Hükümleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992, s. 345-347.

yetin olmadığı yere mahremle gidilebileceği sonucuna götürür. Hâlbuki emniyetin olmadığı yerlere erkeklerin dahi gidemeyeceği müsellem bir gerçektir. Dolayısıyla eş veya mahremin kadına refakat edeceği yerler emniyetin olmadığı yerler değil, İslami hayatın bütünüyle korunamayacağı yerler olmalıdır. Demircan mahremsiz yolculuk yapma yaşağının mahremi yanında olmayan bir kadınla tenhada yalnız kalma yaşağıyla bir arada zikredildiği hadisin de bu kanaatini teyit ettiğini belirtmektedir.⁸⁰

Demircan ayrıca yolculuğun yalnızca bir gidiş olmadığını, aynı zamanda gidilecek yerde bir süre kalmayı ve dönüşü kapsadığını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında yolculuk sürecinde tanıdık çevre kontrolünün ortadan kalkması sebebiyle yanında eşi veya mahremi bulunmayan kadın için fitneye düşme veya düşürülme tehlikesinin bulunduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla mahremsiz yolculuk yaşağını yalnızca erkeklerden kaynaklanabilecek ırz ve can güvenliğini ihlal gerekçesiyle ta'lil etmenin yetersiz olacağını söyleyen Demircan, kadınların mahremsiz yolculuk yaşağını ifade eden hadislerdeki zaman ve mesafe kayıtlarını kendi durumlarına göre değerlendirip yaşağın ölçüsünü bu doğrultuda belirlemeleri gerektiği sonucuna varmaktadır.⁸¹

KONUyla İLGİLİ YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kadının mahremsiz yolculuğuyla ilgili hadisler, fukahânın görüşleri ve güncel yaklaşımlar incelendiğinde konuyla ilgili en önemli hususun mahremsiz yolculuk yaşağına dair hükmün muallel bir hüküm olup olmadığının ve muallel bir hüküm olarak kabul edilmesi halinde bu hükmün illetinin tespiti olduğunu söyleyebiliriz.

Şâtıbî'nin ifade ettiği üzere ibadete ilişkin hükümler illetleri akılla kavranamayan hükümler olup, onlarda asıl olan gerekçesi araştırılmaksızın emrin yerine getirilmesidir. Ancak ibadet kabilinden olmayan hükümlerde durum bunun aksinedir. Çünkü muamelata ilişkin hükümlerde Şârî'in gözettiği maslahatlar aşikârdır. Ayrıca ictihad faaliyetinin icra edilebilmesi için hükümlerin illetlerini araştırıp tespit etmek zorunluluk arz etmektedir. Aksi takdirde nas

80 Bkz. Demircan'ın ilgili müzakeresi, *Seferilik ve Hükümleri* s. 349-350.

81 Bkz. Demircan'ın ilgili müzakeresi, *Seferilik ve Hükümleri*, s. 351-352.

ve icmâ ile sabit olan hükümleri kıyas yoluyla genişletmek ve hakkında nas bulunmayan yeni olayların hükümlerini bilebilmek imkânsız hale gelirdi.⁸² Sahabenin müctehidlerinden mezhep imamlarına kadar fukahânın yaptığı ihtihadlarda görülen hükümlerin bir takım illetlere dayandırılmasının çok sayıda örneği de bu görüşü teyit etmektedir. Bu bakımdan ele alındığında kadının mahremsiz yolculuğunun yasaklanmasının, ibadet türünden bir hüküm olmaması itibariyle illeti akılla kavranabilen, bir takım maslahatları gerçekleştirmeyi hedefleyen hükümlerden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Günümüzde güvenli ulaşım araçlarıyla kadının mahremi olmadan yolculuk yapabileceği kanaatinde olan İslam hukukçuları, mahremsiz yolculuk yaşağının kadını korumaya yönelik bir tedbir olarak getirildiği görüşündedirler. Dolayısıyla bu görüşteki hukukçular yaşağın illetini kadının iffetine veya emniyetine yönelik tehlikeler ya da kadının insanlığına tasallut tehlikesi olarak görmektedirler. Bu gerekçeler fıkıh usulünde illet olarak kabul edilecek vasıfta aranan şartlar bakımından değerlendirildiğinde kanaatimizce hükme illet olmaya elverişli vasıflardır. Çünkü bir yolculuğun yanında mahremi bulunmadığında kadının güvenliği açısından tehlikeli oluşu, varlığı somut bir şekilde anlaşılabilen (zâhir), kişilere göre değişkenlik göstermeyecek şekilde çerçevesi belirlenebilen (munzabıt) ve yaşağın kendisine bağlanması halinde maslahatın tahakkuk edeceği (münâsib) bir durumdur. Bu sebeple kadının güvenlik tehlikesiyle karşı karşıya oluşunun mahremsiz yolculuk yaşağının illeti olarak kabul edilmesi bizce isabetli bir yaklaşımdır.

Öte yandan illetin güvenlik tehlikesi olduğu kanaatini teyit eden gerek naslardan gerekse fukahânın görüş ve değerlendirmelerinden dayanaklar da bulunmaktadır. Bu dayanakları şöyle sıralayabiliriz:

1) Adî b. Hâtim Hadisi: Bu hadiste Hz. Peygamber'in yol kesme olaylarından yakınan kişiye, ileride emniyetin sağlanacağına ve bu sıkıntıların geçeceğine dair genel ifadeler kullanarak cevap vermek yerine özellikle kadının uzun mesafeye güvenle yolculuk yapacağı bir zamanın geleceğinden bahsetmesi, kadının mahremsiz yolculuğunun yasaklanmasının gerekçesine işaret

82 İbrahim b. Musa eş-Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasan Âl-i Selmân, 7 c., y.y., Dâru İbn Affân, 1417/1997, C: I, s. 319.

etmektedir. Zira Hz. Peygamber'in bu hadiseyi övgü üslubuyla ve İslam'ın hâkimiyetini müjdeleme sadedinde haber vermesi, bazı İslam hukukçularının da belirttiği gibi yalnızca gelecekte böyle bir olayın vuku bulacağını değil aynı zamanda güvenli ortam bulunduğu kadının hac yolculuğuna mahremi olmadan çıkmasının cevazını göstermektedir.⁸³ Bu da kadına mahremi olmadan yolculuğa çıkmasının yasaklanmasının güvenlik tehlikesinden kaynaklandığı kanaatini oluşturmaktadır.

2) Hz. Ömer'in Uygulaması: Hz. Ömer'in (r.a.) halifeyken Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşlerine hacca gitmeleri için izin vermesi ve yanlarında onlara mahrem olmayan Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf'ı refakat için görevlendirmesi, mahremsiz yolculuk yasağının Hz. Ömer tarafından da güvenlik riskiyle ilişkili görüldüğünü göstermektedir. Ayrıca bu icthada karşı çıkmaları sebebiyle Hz. Peygamberin eşlerinin ve Hz. Osman ile Abdurrahman b. Avf'ın da aynı kanaate sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bu hadiseyle ilgili olarak, Hz. Peygamber'in eşlerinin müminlerin anneleri olduğu, dolayısıyla onların müminlerden herhangi biriyle sefere çıkmalarının mahremiyle birlikte sefere çıkmak sayılacağı söylenerek itirazda bulunulabilir. Ancak bilinmektedir ki, Hz. Peygamber'in eşlerinin müminlerin anneleri sayılması, kendileriyle nikâhın haram olması ve bir anne gibi kendilerine hürmet gösterilmesi açısındandır. Yoksa tesettüre riayet, halvet yasağı gibi hükümlerde onlar da diğer mahrem olmayan kadınlarla aynı hükümlere tabidirler.

3) Mahremsiz Yolculuk Yasağının Halvet Yasağıyla Bir Arada Zikredilmesi: Gazveye gitmek için yazılan bir bedevinin eşinin hacca gitmek üzere yola çıktığını bildirmesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ona eşiyile birlikte hac yapmasını emrettiğinin anlatıldığı bir rivayette, Hz. Peygamber'in kadının mahremsiz yolculuğunu yasaklayan ifadesi bir erkeğin yanında mahremi olmayan bir kadınla tenhada yalnız kalmasını yasaklayan ifadesinin hemen ardından zikredilmiştir. Bu durum mahremsiz yolculuk yasağının illetinin kadının iffetine yönelebilecek tehlikeler olduğuna işaret etmektedir.

4) Mahremsiz Yolculuk Yasağına Dair Rivayetlerde Farklı Sürelerin Zikredilmesi: Kadının mahremsiz yolculuğa çıkmasını yasaklayan hadislerin

83 Mübârekfûrî, *a.g.e.*, C: IV, s. 280; Karadâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 16-17.

farklı tariklerle gelen birçok rivayeti vardır. Bu rivayetlerde mahremsiz yapılması yasaklanan yolculuğun mesafesi ya da süresiyle ilgili bir berîdlik mesafeden üç günden fazla süreli yolculuklara kadar farklı ölçüler zikredilmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) farklı zamanlarda, farklı muhataplara yasak olan yolculuğun ölçüsüyle ilgili farklı mesafe veya sürelerden bahsetmesi, bir rivayette verilen ölçünün her durumda herkes için sabit bir ölçü olmayıp muhtelif durum ve şartlara göre değişkenlik gösterecek bir esnekliğe sahip olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Dolayısıyla hadislerde yasaklanan yolculukla ilgili farklı ölçülerin zikredilmesi, Hayrettin Karaman'ın da belirttiği gibi bu yasakta muhatabın yol güvenliği açısından içinde bulunduğu durumun dikkate alındığını göstermektedir.⁸⁴

5) Fukahanın İctihad ve Değerlendirmeleri: Başta Şâfiî ve Mâlikî mezhebi müctehidleri olmak üzere kadının yanında mahremi olmadan farz olan hac vazifesini eda etmek için yolculuk yapmasının caiz olduğu kanaatindeki fakihler, bu yolculuğun cevazı için yol güvenliğinin bulunmasını şart görmektedirler. Bu da söz konusu fakihlerin mahremsiz yolculuk yasağını güvenlik tehlikesiyle ilişkili gördüklerini göstermektedir. Bu görüşteki fakihlerin Adî b. Hâtim hadisiyle istidlalde bulunması da bu hususu teyit etmektedir. Yine kadının güvenilir kadınlardan oluşan bir toplulukla birlikte farz olan haccın dışında nafile hac, ziyaret, ticaret vb. amaçlarla da mahremi olmadan yolculuk yapabileceğini söyleyen bazı Şâfiî fakihlerin ve şehvetten kesilmiş yaşlı kadınların mahremsiz yolculuk yapabileceğini belirten Mâlikî fakih Bâcî'nin ictihadlarında da söz konusu yasağın gerekçesinin güvenlik tehlikesi veya kadının iffetine yönelik tehlikeler olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bazı müteahhir Hanefî fakihlerin mezhepte kabul edilen görüşün kadının üç günden az süren yolculuklara mahremsiz çıkabileceği yönünde olmasına rağmen, ortamın bozulmasını gerekçe göstererek kendi zamanlarında kadının bir günlük yolculuklara da mahremi olmadan çıkamayacağı yönündeki ictihadlara uyulması gerektiği biçimindeki yaklaşımları yine yasağı güvenlik tehlikesiyle ilişkilendiren bakış açısını yansıtmaktadır.

84 Karaman, *a.g.e.*, s. 122.

Öte yandan fikhî kaynaklarda fakihlerin kadına getirilen mahremsiz yolculuk yasağını kadının iffetine yönelecek tehlike ile gerekçelendirdiklerini görmekteyiz. Buna dair bazı örnekler şunlardır:

- Hidâye müellifi Merğînânî (ö. 593/1197) kadının mahremsiz yolculuğunun caiz olmayışını şöyle gerekçelendirmektedir: “Çünkü mahremi bulunmadığında kadının fitneye maruz kalmasından korkulur...Yabancı kadınla halvet de bunun için haramdır.”⁸⁵

- Mevsilî (ö. 683/1284) konuyla ilgili şöyle söylemektedir: “Mahremin âkıl ve bâliğ olması gerekir. Çünkü çocuk ve akıl hastası kadını korumaktan acizdir.”⁸⁶

- Kâsânî (ö. 587/1191) ise mahrem şartının gerekçesini şöyle açıklamaktadır: “Çünkü kadının yanında kocası veya erkek bir mahremi bulunmadığında güvenliğinden emin olunamaz. Zira kadınlar -himaye edilenleri dışında- kasap tezgâhındaki et gibidirler.”⁸⁷ Kâsânî bu ifadeyle yanlarında kendilerini koruyacak bir erkek yakınları bulunmadığında yolculuğa çıkmış kadınların art niyetli insanların gözündeki durumlarını ve maruz buldukları tehlikeyi tasvir etmektedir.

- Şâfiî fakih Şirbînî (ö. 977/1570) ise bu gerekçeyi şöyle izah etmektedir: “Çünkü kafile içerisinde de olsa kadının tek başına yolculuk yapması haramdır. Zira bu durumda tuzağa çekilip kandırılmasından korkulmaktadır.”⁸⁸

- Hanbelî fakihlerden Buhûtî (ö. 1051/1641) ise bu hususta şunları söylemektedir: “Buluğa ermemiş çocuk, akıl hastası ve kâfir kadına yolculukta refakat edecek mahrem olamaz. Çünkü mükellef olmayan kimselerin refakatiyle bu hükmün maksadı olan kadının korunması hâsıl olmaz. Kâfir olan yakına ise refakat ettiği kadın hususunda güven duyulmamaktadır.”⁸⁹

85 Ebu'l-Hasen Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr el-Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Tallâl Yusuf, 4 c., Beyrut, Dâru İhyâ'it-türâsi'l-arabi, t.y., C: I, s. 133.

86 Mevsilî, *a.g.e.*, C: I, s. 141.

87 Alâeddîn Ebû Bekr b. Mesud el-Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi' fî tertibi's-şerâi'*, 2. bs., 7 c., y.y., Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1406/1986, C: II, s. 123.

88 Şirbînî, *a.g.e.*, C: II, s. 216.

89 Mansûr b. Yunus el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ' an metni'l-İknâ'*, 6 c., y.y., Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye,

Günümüz şartlarında dahi kadının mahremsiz yolculuğuna sıcak bakmayan bazı İslam hukukçuları ise mahremsiz yolculuk yaşağını yalnızca güvenlik tehlikesiyle gerekçelendirmenin isabetli ve yeterli olmayacağını, bu yaşağın yakın çevre kontrolünden uzaklaşan kadının İslami yaşantısını koruyamayıp harama düşebilme riskini bertaraf etmeye yönelik de bir amacı olduğuna dikkat çekmektedirler.⁹⁰ Bu sebeple mahremsiz yolculuk yaşağının illetini “dini hayatı koruma” olarak gören yaklaşımlar olmuştur.⁹¹ Bazı fakihlerin dile getirdiği fitneye düşme riskini⁹² bu manada yorumlamak da mümkündür.

Mahremsiz yolculuk yaşağının illetine dair bu yaklaşım kanaatimizce isabetli değildir. Çünkü yakın çevrenin kontrolünden uzaklaşınca dini hayatı koruyamama ve harama düşebilme riski bakımından kadın ve erkek arasında bir fark yoktur. Dolayısıyla yaşağın bu gerekçeye dayandırılması erkeğin de yalnız başına yolculuğa çıkmasının caiz olmayacağı sonucuna götürür. Hâlbuki hiçbir müctehid bunu söylemediği gibi bu Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden bugüne süregelen uygulama ve vakıya aykırıdır. Ayrıca bu yaklaşım kadının mutlaka tanıdığı bir çevrede ikamet etmesinin vâcib oluşunu ve bir evde yalnız başına yaşamasının caiz olmamasını gerektirir. Oysa böyle bir şer’î hüküm de yoktur. Bu sebeple Karadâvî’nin de işaret ettiği üzere⁹³ mahremsiz yolculuk yaşağının, kadınlara ve onların ahlaklarına karşı su-i zanda bulunulduğu intibamı uyandıran böyle bir gerekçeye dayandırılması bizce doğru değildir.

Günümüz modern araçlarıyla da olsa kadının mahremsiz yolculuğunu caiz görmeyenlerin öne sürdükleri gerekçelerden birisi de, yolculuk yaşağı güvenlik tehlikesi illetine bağlansa bile günümüz yolculuklarında güvenliğin sağlanmış olduğunun söylenemeyeceğidir. Nitekim İbn Bâz’ın uçakla yapılan yolculuklarda bile kadının güvenliğine yönelik bir takım tehlikelerden bahsederek günümüz toplu ulaşım araçlarıyla kadının mahremsiz yolculuk yapamayacağını söylediğini aktarmıştık.⁹⁴

t.y., C: II, s. 395.

90 Çiftçi, *a.g.m.*, s. 236; Demircan, “Müzakere”, *a.g.e.*, s. 351.

91 Demircan, “Müzakere”, *a.g.e.*, s. 349.

92 Merğînânî, *a.g.e.*, C: I, s. 133.

93 Karadâvî, *a.g.e.*, C: II, s. 14.

94 Bkz. İbn Bâz, *a.g.e.*, C: XXV, s. 359-361.

Elbette günümüz yolculuklarının güvenlik riski taşımayan yolculuklar olduğunu mutlak olarak söyleyemeyiz. Bu bakımdan bu gerekçenin bizce de haklılık payı vardır. Ancak nadiren karşılaşılan ve yolculuk dışında da hayatın her alanında yaşanabilecek tehlike ve risk ihtimallerinin de dikkate alınmaması gerektiğini ifade etmemiz gerekir. Zira Mecelle'de de ifade edildiği gibi vehme dayalı ihtimaller fıkhıta muteber sayılmamakta, bunlar üzerine hüküm bina edilmemektedir.⁹⁵ Bu sebeple nadir vakalar gerekçe gösterilerek günümüz toplu ulaşım araçlarıyla yapılan yolculuklarda da güvenlik tehlikesinin olduğu yönünde genelleme yapmak kanaatimizce isabetli bir yaklaşım değildir. Bizce isabetli yaklaşım, yolculukları içerdikleri şartlar ve durumlar açısından değerlendirip bu doğrultuda yolculuklar arasında ayırıma gitmektir. Mesela uçak, hızlı tren, deniz otobüsü gibi vasıtalarla yapılan kısa süreli yolculuklarla otobüsle yapılan uzun süreli ve özellikle gece de devam eden yolculuklar yahut da kişinin şahsi otomobiliyle yaptığı şehirlerarası yolculuklar güvenlik riski bakımından bir tutulamaz.

Yolculuğun yalnızca vasıta içerisinde geçirilen vakitten ibaret olmayıp yolculuk yapılan yerde kalınan sürenin de sefere dâhil olduğuna dikkat çeken bazı akademisyenler ise, günümüzde başta taciz ve tecavüz olmak üzere kadına yönelik işlenen suçların yüksek oranlarda oluşunu öne sürerek güvenlik gerekçesiyle kadının mahremsiz yolculuğuna cevaz verilemeyeceğini savunmaktadır.⁹⁶

Bu yaklaşımda temas edilen, yolculuğun yalnızca yolda geçirilen vakitten ibaret olmayışı ve kadına yönelik suçların fazlalığı gibi hususlar elbette dikkat çekilmesi gereken hakikatlerdir. Konunun başında da ifade ettiğimiz gibi mahremsiz yolculuk yaşağı sadece taşıt güvenliği açısından değerlendirilmemelidir. Yolculuğun kadın için güvenli olup olmadığı değerlendirilirken taşıt ve yol güzergâh emniyetinin yanında; yolculuk yapan kadının yaşı, medeni durumu, gideceği yer ve orada ikamet edeceği çevrenin güvenliği, yolculuğun ailesinin bilgisi ve takibi dâhilinde olup olmadığı vb. hususlar da dikkate alınmalıdır. Ancak bununla birlikte kadına yönelik suç oranlarının fazlalığının, günümüz toplu ulaşım araçlarıyla yapılan yolculukların kadının güvenliği için

95 Mecelle'nin 74. maddesinde "tevehhüme itibar yoktur" denilmektedir. Bu maddenin izahı için bkz. Ahmed b. Muhammed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-kavâidi'l-fıkhiyye*, 8. bs., Dimeşk, Dâru'l-kalem, 1430/2009, s. 363-366.

96 Bkz. Çiftçi, *a.g.m.*, s. 226-228, 236.

tehlikeli olduğuna, dolayısıyla kadın için hiçbir durumda caiz olmayacağına dair genel bir yargıya gerekçe kılınmasını da isabetli bulmuyoruz. Zira kadına yönelik taciz ve tecavüz gibi saldırılar, cinayet vakaları, kapkaç ve hırsızlık olayları vb. suçlar genellikle kadının korunmasız olduğu ortamlarda yaşanmakta olup, güvenli olup olmadığı dikkate alınmaksızın salt yolculuk mefhumu bu gibi risk ve tehlikeleri artırıcı bir etken değildir. Kadının güvenli olmayan ortamlarda bulunması halinde bu gibi tehlikelere maruz kalma riski yolculukta olduğu gibi kendi yaşadığı şehirde de mevcuttur. Dolayısıyla kadının bu gibi tehlikelere maruz kalma riskini artıran unsur esasen yolculuk yapması değil bulunduğu ortamın güvenlik bakımından olumsuz durumudur.

SONUÇ

Kadının yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkmasını yasaklayan hadisler sahih oldukları gibi, çok fazla tarikten gelmeleri itibarıyla bu hadislerin manevi tevatür derecesine ulaştıkları da söylenebilir. Bu bakımdan bu yasağın sübutu konusunda tartışmaya mahal bulunmamaktadır. Bu sebeple yasağın aslında fukahâ arasında bir ihtilaf söz konusu değildir. Ancak hadisin muhtelif rivayetlerinde yasaklanan yolculuğun süresi veya mesafesi hakkında farklı ölçüler geçtiğinden kadının hangi uzunluktaki yolculuklara yanında mahremi olmadan çıkamayacağı, hangilerine ise çıkabileceği ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Yine bu yasak fakihlerce bütün yolculuklar için geçerli bir hüküm olarak görülmemiş, fikhî kaynaklarda bu yasağa; dâru'l-harpteyken müslüman olan kadının İslam yurduna yapacağı yolculuk, vâcib olan hac ve umre ibadetlerini yapmak için çıkılan yolculuklar vb. bazı istisnalar getirilmiştir. Hatta bu gibi zorunlu haller dışında dahi yanında güvenilir kadınların bulunması kaydıyla kadının mahremsiz yolculuğuna cevaz veren fakihler olmuştur. Bütün bunlardan yola çıkarak hadislerde vârid olan mahremsiz yolculuk yasağının fukahâ tarafından mutlak bir yasak olarak anlaşılmadığını, aksine bazı kayıtlarla mukayyet bir yasak olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Bunun yanında mahremsiz yolculuk yasağının ibadete ilişkin bir hüküm olmayıp akılla kavranabilen bir illete dayandığı aşikârdır. Bu illetin tespiti özellikle günümüzde yolculuk imkân ve şartlarının çok gelişmesi ve eski dönemlerde yapılan yolculuklara göre çok daha güvenli hale gelmesi netice-

sinde gündeme gelen, bugünün şartları içerisinde bu yasağın nasıl anlaşılması gerektiği sorusuna verilecek cevap açısından büyük önem arz etmektedir. Yasağın illetinin ne olduğuna dair farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, gerek fıkıh usulünde hükme illet olacak vasıfta aranan şartlar bakımından gerekse Adî hadisi, Hz. Ömer'in uygulaması, yasağın geçtiği rivayetlerdeki yolculukla ilgili farklı süre ve mesafe kayıtları, fukahânın yasağı gerekçelendirirken kullandıkları ifadeler gibi deliller bizi bu illeti "kadının güvenliğinin tehlikede oluşu" şeklinde belirleyen yaklaşımın isabetli olduğu sonucuna götürmektedir. Buradaki güvenlik tehlikesini kanaatimizce kadının hem ırz hem de can ve mal dokunulmazlığını tehdit eden tehlikeler olarak anlamak gerekir. Zira Hz. Peygamber'in (s.a.v.) veda hutbesinde dile getirdiği "*Şüphesiz kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız birbirinize haramdır*"⁹⁷ düsturu, İslam'ın can, mal ve ırz dokunulmazlığına aynı ölçüde önem verdiğini göstermektedir.⁹⁸

İleti bu şekilde tespit ettikten sonra meseleyi ele aldığımızda, mahrem-siz yolculuğa çıkma yasağının kadını kötü niyetli insanların taarruzlarından ve başına gelebilecek tehlikelerden korumaya yönelik bir tedbir olarak konulduğunu söyleyebiliriz. Buna göre hadislerde geçen yasaklanan yolculuğun uzunluğuyla ilgili farklı ölçüleri, yasağı belli süreli veya belli mesafelere yapılan yolculuklarla sınırlandıran kayıtlar olarak değil hangi mesafeye olursa olsun kadının güvende olmadığı bir yolculuğa yanında mahremi olmadan çıkmasının caiz olmadığına dair deliller olarak görmek kanaatimizce daha doğru olur.

Günümüzdeki modern ulaşım araçlarıyla yapılan güvenlik şartını taşıyan yolculukları bu bakış açısıyla değerlendirecek olursak şunları söyleyebiliriz: Bugünün toplu ulaşım araçlarıyla eskiden develerle birkaç günde gidilen yerlere saatlerle ifade edilebilecek kadar kısa sürelerde güven içerisinde gidilebildiği çok aşikâr bir hakikattir. Mesela günümüzde uçakla Ankara'dan İstanbul'a giden bir kadın, yol boyunca can, mal ve ırzına yönelik bir risk ve tehlide maruz kalmaksızın yolculuk yapabilmektedir. Aynı durum seyahatin yapıldığı bölgenin güvenli olması kaydıyla özellikle kısa süreli ve sadece gündüz devam eden yolculuklarda tren, vapur, otobüs gibi toplu ulaşım araçları için de geçerlidir. Zira bu gibi vasıtalarla yapılan yolculuklar ilgili görevlilerin kontrol ve gözeti-

97 Buhârî, *İlim* 9, No: 67; Müslim, *Kasâme* 9, No: 1679.

98 Hayati Hökekleli, "İrz", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1999, C: XIX, s. 133-134.

mi altında, kalabalık bir toplulukla birlikte gerçekleştirilmekte, hatta yolculara satılan biletlerin numaraları birbirlerine yabancı olan bir erkek ve kadının yan yana oturamayacağı şekilde belirlenmektedir. Dolayısıyla güvenlik seviyesi yüksek ülkelerde yapılan bu gibi yolculukların –uzun süreli ve gece de devam eden yolculukları istisna edersek- şehir içi yolculuklardan emniyet açısından pek farkı bulunmamaktadır. Bu sebeple kadının yukarıda belirtildiği şekilde güvenli ortamın sağlanmış olduğu durumlarda, ihtiyaç halinde günümüz toplu ulaşım araçlarıyla yanında mahremi olmadan yolculuk yapmasının belirli kayıtlarla caiz görülebileceğini söyleyebiliriz. Ancak böyle bir güvenli ortam bulunmadığı için tek başına şahsi arabasıyla veya mahremi olmayan bir şoförün kullandığı hususi arabayla mahremsiz sefere çıkması caiz olmamaktadır.

Kadının mahremsiz yolculuğunun caiz olup olmayacağı hususunda güvenlik tehlikesinin mevcut olup olmaması belirleyici unsur olarak kabul edildiğinde, yolculuğun hac farızasını eda etmek ya da başka bir meşru amaçla yapılması arasında kanaatimizce bir fark yoktur. Dolayısıyla güvenlik tehlikesinin bulunduğu yolculuklar hac yolculuğu dahi olsa kadının mahremsiz yapamayacağı yolculuklar kapsamındadır.

Konu ile ilgili dikkat çekmemiz gereken bir nokta da, güvenlik meselesinin ülkelere, bölgelere, şehirlere göre değişebileceği hususudur. Dolayısıyla kadının bulunduğu coğrafyanın güvenlik bakımından durumu, günümüz toplu ulaşım araçlarıyla yanında mahremi olmadan yolculuk yapmasının meşruiyeti noktasında etki edici bir unsur olarak görülmelidir. Bu bakımdan savaş ve terör eylemlerinin yaşandığı veya yol kesme olaylarının gerçekleştiği bölgeler gibi güvenlik tehlikesinin bulunduğu yerlerde toplu ulaşım araçlarıyla dahi kadının mahremsiz yolculuk yapması caiz görülemez.

Kadının güvenliği açısından tehlike arz eden yolculuklara çıkmasının caiz olmadığını ifade ederken vurgulamamız gereken bir husus da bahsi geçen tehlikenin sık karşılaşılan, gerçekleşme ihtimali güçlü bir tehlike olmasıdır. Vehme dayalı risk ve tehlike ihtimalleri ise hayatın her alanında var olan, kişinin kendi yaşadığı şehir içinde yaptığı yolculuklar için de geçerli olan ihtimallerdir. Bu sebeple kadının mahremsiz yolculuğu mevzuunda bu ihtimaller güvenlik tehlikesi bağlamında dikkate alınmamalıdır. Bunun için söz gelimi

uçanın arızalanıp başka bir şehre veya ülkeye iniş yapmak zorunda kalması, vapurun batması gibi ihtimalleri, kadının günümüz toplu ulaşım vasıtalarıyla bile mahremsiz yolculuk yapamayacağına gerekçe kılmanın isabetli bir yaklaşım olmayacağı kanaatindeyiz.

Konuyla ilgili bir başka önemli husus ise, yolculuğun yalnızca ulaşım aracında geçirilen süreden ibaret olmadığıdır. Yanında mahremi olmadan yaşadığı şehirden başka bir şehir veya ülkeye yolculuk yapan kadının gideceği yerde geçireceği süre de dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan yolculuk yapılan bölge, burada kalınacak yer, birlikte yaşanılacak çevre gibi unsurların güvenlik açısından durumu yolculuğun meşruiyeti açısından önem arz etmektedir. Buna göre kadının yanında mahremi olmadan yapacağı yolculukların cevazı için gidilecek ülke veya şehrin, orada geçici bir süre kalınacak olan ikametgâh ve içinde bulunulacak çevrenin de güvenli olması şarttır diyebiliriz. Günümüzde mesela üniversite öğrenimi görmek için yabancı bir şehre gitmek durumunda olan kızların veya söz gelimi kendisinden ayrı bir şehir veya ülkede yaşayan anne babasını ziyaret etmek isteyen fakat kocası veya bir mahremi kendisine eşlik edemeyecek durumda bulunan kadının ya da başka herhangi bir önemli ihtiyacından dolayı yanında mahremi olmadan yolculuk yapmak zorunda olan kadınların yaptıkları yolculukların bu ölçüler çerçevesinde cevazına hükmedilebilir.

Son olarak şu hususu da ilave etmeliyiz ki, mahremsiz yolculuk yasağına gerekçe kılınan “güvenlik riski” mefhumu sadece yolculuk vasıtalarının güvenliğine indirgenmemelidir. Bu mefhum daha geniş bir bakış açısıyla ele alınıp; naslarda geçen kadının iffet ve onurunu korumaya yönelik hükümler ve geçmiş fukahânın kadın ile ilgili konuları ele alırken dikkate aldığı “fitnenin önüne geçme” şeklinde ifade edebileceğimiz prensip ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu bakımdan mahremi olmadan yolculuk yapan hanımın yaşı, medeni durumu, nereye, kimlerle ve ne amaçla gittiği, yolculuğun ailenin izin ve takibi dâhilinde olup olmadığı gibi hususların da bu konu bağlamında dikkate alınması gerektiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla söz gelimi genç ve bekar bir hanımın önemli bir ihtiyaç söz konusu olmaksızın, sırf gezi vb. amaçlarla uzun süreli yolculuklara yalnız başına çıkmasına, yalnızca taşıt ve yol güvenliğinin mevcudiyeti gerekçesiyle cevaz verilmesi isabetli olmasa gerektir.

Netice itibariyle;

1) Kadının yolculuk esnasında veya yolculuk yaptığı yerde kalacağı süre içerisinde can, mal ve ırzına yönelik bir tehlikeye maruz kalma ihtimalinin güçlü olduğu durumlarda mesafe, süre, yolculuğun amacı gibi hususlara bakılmaksızın yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkmasının caiz olmayacağını,

2) Mesafe uzun da olsa kısa sürede ulaştırılan uçak, hızlı tren gibi güvenli vasıtalarla ya da sadece gündüz devam eden yolculuklarda tren, vapur, otobüs gibi toplu ulaşım araçlarıyla kadının mahremsiz yolculuk yapmasının;

- Yolculuğu gerektiren önemli bir ihtiyacın olması,
- Mahrem bir yakınının kendisine eşlik etmesinin mümkün olmaması veya çok güç olması,
- Aracın gittiği yol güzergâhının emniyetli olması,
- Gidilecek yerin ve geçici olarak ikamet edilecek ortamın kadının güvenliği açısından uygun olması,
- Yolculuğun yolculuk yapan hanımın yaş ve medeni durumuna bağlı olarak ailesinin onay ve takibi dâhilinde olması şartlarıyla caiz görülebileceğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Afîfi, Abdürrezzâk, *Fetâvâ ve resâilü semâhati's-Şeyh Abdürrezzâk Afîfi*, 2. bs., Riyad, Dâru'l-fazîle, 1420/1999.

Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedruddîn, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 25 c., Beyrut, Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, t.y.

Azîmâbâdî, Muhammed Eşref b. Emir, *Avnu'l-Mâbûd şerhu Süneni Ebi Dâvud*, 2. bs., 14 c., Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1415 h.

Beşer, Faruk, "Seferîlik Açısından Kadınlar", *Seferîlik ve Hükümleri*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1992.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Beyrut, Dâru tavkî'n-necât, 1422 h.

Buhâtî, Mansûr b. Yunus, *Keşşâfü'l-kınâ' an metni'l-İknâ'*, 6 c., y.y., Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, t.y.

Çiftçi, Muhammed Hüsnü, "Kadının Mahremsiz Sefere Çıkması Hususunda Fikhî Bir Analiz", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 15, 2019.

Dakûkî, Hüseyin Ali, "Hîre", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, C: XVIII, s. 122-124.

Dârekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed, *Sünenü'd-Dârekutnî*, thk. Şuayb el-Arnaût vdğr., Beyrut, Müessesetü'r-risâle, 1424/2004.

Demircan, Ali Rıza, "Müzakere", *Seferîlik ve Hükümleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992.

Desûkî, Muhammed b. Ahmed İbn Arafe, *Hâşiyetü'd-Desûkî aleş-Şerbi'l-kebir*, 4 c., y.y., Dâru'l-fikr, t.y.,

Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebi Dâvud*, thk. Şuayb el-Arnaût-Muhammed Kâmil Karabelli, 7 c., y.y., Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 3. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2010.

Haskefi, Muhammed b. Muhammed Alâuddîn, *ed-Dürü'l-muhtâr şerhu Tenviri'l-ebşâr*, thk. Abdülmun'im Halil İbrahim, y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1423/2002.

Hökekleli, Hayati, "İrz", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1999, C: XIX, s. 133-134.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer, *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 2. bs., Beyrut, Dâru'l-fikr, 1412/1992.

İbn Bâz, Abdülaziz b. Abdillâh, *Mecmûu fetâvâ ve makâlât mütenevvia*, Riyad, el-İdâratü'l-âmmе li't-tab'i ve't-terceme, 1411/1990.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri şerhu Sahibi'l-Buhârî*, 13 c., Beyrut, Dâru'l-ma'rife, 1379 h.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût vdğr., 45 c., Beyrut, Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed el-Makdisî, *el-Muğni*, 10 c., y.y., Mektebetü'l-Kahire, 1388/1968.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Şuayb el-Arnaût vdğr., 5 c., Beyrut, Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrahim el-Mısırî, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 2. bs., 8 c., y.y., Dâru'l-kitâbî'l-İslâmî, t.y.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-muctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Kahire, Dâru'l-hadis, 1425/2004.

Kal'acı, Muhammed Revvâs-Kanîbî, Hâmid Sâdık, *Mu'cemu lugati'l-fukahâ*, 2. bs., y.y., Dâru'n-nefâis, 1408/1988.

Karadâvî, Yusuf, *"İslâm'in Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar"*, trc. Veysel Bulut-Yusuf Şensoy, İstanbul, Tahir Yayıncılık, 1994.

Karaman, Hayrettin, *"Sorularla Müslümanlık I-Evlilik"*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

Kâsânî, Alâeddîn Ebû Bekr b. Mesud, *Bedâiu's-sanâi' fi tertibiş-şerâi'*, 2. bs., 7 c., y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1406/1986.

Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Hâvi'l-kebir fi fikhi mezhebi'l-İmâmiş-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1419/1999.

Mecelle-i Abkâm-i Adliyye.

Merğînânî, Ebu'l-Hasen Burhâneddîn Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mübeddî*, thk. Tallâl Yusuf, 4 c., Beyrut, Dâru ihyâi't-türâsî'l-arabî, t.y.

Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd, *el-İhtiyâr li tâlîli'l-Muhtâr*, 5 c., Kahire, Matbaatü'l-halebî, 1356/1937.

Mübârekfûrî, Ebu'l-Alâ Muhammed Abdurrahman, *Tuhfetü'l-Ahvezi bi şerhi Câmi'i'r-Tirmizî*, 10 c., Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, t.y.

Müslim, Ebu'l-Hasen Müslim b. Haccâc en-Nisâbüri, *es-Sahih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, 5 c., Beyrut, Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, t.y.

Nevevî, Ebû Zekerîya Muhyiddîn Yahya b. Şeref, *el-Minhâc şerhu Sahibi Müslim*, 18 c., 2. bs., Beyrut, Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, 1392 h.

_____, *Minhâcüt-tâlibin ve umdetül-müftin*, thk. İvaz Kasım Ahmed İvaz, y.y., Dâru'l-fikr, 1425/2005.

_____, *Ravzatüt-tâlibin ve umdetül-müftin*, thk. Züheyr eş-Şâvîş, 12 c., 3. bs., Beyrut, el-Mektebü'l-İslâmî, 1412/1991.

Serahsî, Muhammed b. Ahmed Şemsüleimme, *el-Mebsût*, 30 c., Beyrut, Dâru'l-ma'rife, 1414/1993.

Şâtübî, İbrahim b. Musa, *el-Muvâfakât*, thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasan Âl-i Selmân, 7 c., y.y., Dâru İbn Affân, 1417/1997.

Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali, *el-Mühezzeb fi fikhî'l-İmâmi-ş-Şâfiî*, 3 c., y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, t.y.

Şîrbînî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-muhtâc ilâ mârifeti meâni elfâzi'l-Minhâc*, 6 c., y.y., Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1994.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdî b. Abdilmecid es-Selefi, 25 c., 2. bs., Kahire, Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu Meâni'l-âsar*, thk. Muhammed Zühri en-Neccâr-Muhammed Seyyid Câdu'l-Hakk, 5 c., Âlemü'l-kütüb, 1414/1994.

Tehânevî, Zafer Ahmed, *l'lâu's-Sünen*, Karaçi/Pakistan, İdâratü'l-Kur'an ve'l-Ulûmi'l-İslâmîyye, 1717 h.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vdğr., 5 c., 2. bs., Mısır, Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975.

Zerkâ, Ahmed b. Muhammed, *Şerhu'l-kavâidi'l-fikhîyye*, 8. bs., Dımeşk, Dâru'l-kalem, 1430/2009.

Zerkâ, Mustafa, *Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ*, Dâru'l-kalem, Dımeşk, 1420/1999.

Zühaylî, Vehbe b. Mustafa, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletühû*, 10 c., 4. bs., Dımeşk, Dâru'l-fikr, t.y.

